

Utjecaj Lorisa Malaguzzija

Prošlo je 20 godina od smrti Lorisa Malaguzzija, čovjeka čije je djelovanje duboko promijenilo kulturu djetinjstva. Njegova misao imala je osobit utjecaj na odgoj i obrazovanje Reggio Emilie, no lokalni utjecaj se brzo proširio i na odgojno-obrazovnu praksu drugih zemalja. Prikupili smo svjedočanstva o njegovu izvornom doprinosu iz različitih europskih zemalja.

Europa i Loris Malaguzzi

Irene Balaguer

Katalonija i Španjolska

Dok sjedim i pišem nekoliko riječi za ovaj broj časopisa, zapuše vjetar i odnese bunt praznih listova sa stola. I upravo me ovaj slučaj i banalan događaj pokreće da započnem priču o Lorisu Malaguzziju. Znam da moram zatvoriti prozor, ali znam i da, ako to učinim, neću više moći govoriti o njemu i njegovom radu.

Prije nekoliko godina Malaguzzijeva nam je ideja pomogla da otvorimo puno prozora i vrata kroz koje je ušao svjež zrak i postao dijelom naše škole. S mog stajališta to je bio jedan od njegovih najvećih doprinosa: otvoriti umove i otjerati predrasude i sklonost apriornim zaključcima i sumnjama gradeći uvjerenja kroz neprekidnu dijalektiku između realnosti unutar i izvan škole.

Teško je razdvojiti Lorisovu osobnost od njegovog rada i pedagoškog i političkog razmišljanja usko povezanog s njegovom posvećenošću društvenim pitanjima. Za njega je dijete u centru svakog pedagoškog postupka, a cilj je pomoći mu da napreduje otkrivajući i razvijajući svoje potencijale.

Mnogobrojni odgajatelji, akademski obrazovani ili ne, poznaju pedagošku realnost Reggio općinskih vrtića i škola. Političari, istraživači i intelektualci bili su, između ostalih, u dodiru s tom realnošću. Ona nikog u Europi nije ostavila ravnodušnim. Možda je sposobnost da iznenadi i privuče pozornost jedan od najvećih doprinosa Reggio pristupa postojećoj europskoj raznolikosti.

Zanimljivo je zapaziti koliko različitih tumačenja Reggia postoji. Različita stajališta, različiti načini gledanja koji vode do različitih

manje-više dubokih tumačenja. Malaguzzijeva snaga bila je, po mom mišljenju, ostvariti san pedagoga, naslućen ili provjeravan od strane velikih prethodnika nove stare pedagogije, koji su već više stoljeća stavljali djetinjstvo u središte refleksije i akcije, djetinjstvo koje nije izolirano, već društveno aktivno. Reggionizirana odgojno-obrazovna realnost ne odvija se u jednoj školi/vrtiću, niti u laboratoriju. To je realnost koja prožima ili želi uključiti cjelokupno društvo.

Lorisova neumorna volja bila je usmjerena ka otvaranju Reggio školskog/vrtićkog života i dječjih aktivnosti oku i umu javnosti. Zato je on toliko bio opsjednut dokumentiranjem, što je rezultiralo pojavom časopisa poput Zero Sei i Bambini, objavom knjiga i organiziranjem izložbi koje su mogle svuda doprijeti do ljudi.

Dokumentirao je, raspravljao i oglašavao proces realiziran s djecom i zatim sve ispočetka... bez pauze, među profesionalcima, stručnjacima iz najrazličitijih oblasti – znanosti, kulture, tehnologije, filozofije – s obiteljima i članovima lokalne zajednice, ali također s ljudima iz drugih zemalja, drugih mjesta na svijetu. To mu je omogućilo da neprestano njeguje svoju bogatu misao, otvorenu za sve što se oko njega događa.

Sjećam se da je prilikom jednog od mojih posljednjih posjeta Reggiju jedan švedski ministar čitao prekrasnu pjesmu o tome kako mu je Malaguzzi otvorio oči – ministar je bio slijep. Također se sjećam kako su prije nekoliko godina u Nizozemskoj otvorili Reggio škole vrlo precizno kopirajući dizajn do posljednjeg detalja.

Vjerujem da smo u Španjolskoj imali mnogo sreće, jer smo vrlo brzo nakon upoznavanja Malaguzzijevog razmišljanja i svjedočili oživotvorenju njegove pedagogije u jaslicama i vrtićima u Reggiju. Izložbe 'L'occhio se salta il muro' (Oko skače preko zida) i 'The hundred languages of children' (Sto jezika djece) predstavljene su u mnogim gradovima Španjolske. Uz njih su organizirane rasprave i edukacije.

Mnogi odgajatelji u našoj zemlji imali su priliku dulje vrijeme boraviti na obuci u Reggiju. Međutim, izuzev vrtića u Pamploni, ne usuđujem se niti jedan drugi vrtić ili odgajatelja spomenuti kao strogo malaguzzijevski, kao što o nekom vrtiću možemo govoriti

kao strogo freinetkom ili montesorijskom.

Takvo ne-reproduciranje bi se, vjerujem, svidjelo Malaguzziju. Istina je da ovdje, u Kataloniji ili Španjolskoj, nema veliki broj nas koji radimo s takvim žarom za transformacijom, ali je također istina da nas je sve više i da nam se pridružuje sve više mladih te da se zbog njihovog, na prvi pogled skromnog rada, svakodnevno otvaraju prozori kroz koje u vrtiće ulazi svjež zrak.

Irene Balaguer, odgajateljica i predsjednica Associació de Mestres Rosa Sensat (Catalonia).
irenebalaguer@rosasensat.org

Oda Cik-cak putniku

Jan Peeters

Flandrija

1998. godine, praćena velikim interesom javnosti (80.000 posjetitelja!), održana u Muzeju Stedelijk u Amsterdamu prekrasna izložba 'Djeca Reggia'. Na njoj je po prvi put širokoj javnosti prikazan rad Lorisa Malaguzzija. Brojni djelatnici ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja iz Nizozemske i Flandrije preplavili su Amsterdam kako bi vidjeli Reggijom nadahnut pristup ovog talijanskog pedagoga. Iste godine objavljen je nizozemski prijevod 'Stotinu jezika djeteta' i intervju s Lorisom Malaguzzijem koji je vodila Lella Gandini. To je postala jedna od najprodavanijih knjiga za odgajatelje na nizozemskom jeziku. U početku je stotine djelatnika sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja posjećivalo vrtiće i škole Reggio Emilie, ali je u zadnje vrijeme porastao interes i za predškolske ustanove u drugim gradovima koje su u svom radu

nadahnete Malaguzzijem, među kojima su Pistoia, San Miniato, Firenca, Bolonja, Modena i Ferrara. Nije se ostalo na posjetima. Reggio pristup bio je tema brojnih seminara i članaka u stručnim časopisima. 2004. godine jedan broj časopisa *Djeca u Europi* bio je posvećen Lorisu Malaguzziju. U Reggio je iste godine, na desetu godišnjicu smrti Loris Malaguzzija, održana Međunarodna konferencija na kojoj je sudjelovala mnogočlana delegacija iz Nizozemske. Tu su bili i neki od pedagoga iz Flandrije koji su pokrenuli grupu koja će raditi po Malaguzzijevom pristupu. Ova tzv. 'Zig – Zag' (cik – cak) radna grupa djeluje još uvijek i aktivno eksperimentira s Malaguzzijevim pristupom u Flandriji. Osim toga, 2007. godine SWP je objavio prekrasno ilustriranu knjigu na nizozemskom 'Footprints of Reggio' (Slike iz Reggio) koje su prikazivale rad temeljen na Malaguzzijevom pristupu u Amsterdamu.

Knjiga i film koji su doneseni iz sjeverne Italije, a koje govore o pedagogiji Loris Malaguzzija, bili su nadahnuće brojnim djelatnicima predškolskih ustanova naših regija. Međutim, kad se trebalo početi s primjenom 'dokumentiranja' kao dijela Malaguzzijevog pristupa u samim ustanovama, pokazalo se da to i nije tako jednostavno.

2012. godine je u Italiji objavio priručnik kojeg su napisale dvije odgajateljice – Laura Malavasi i Barbara Zoccatelli. Ovo je bio praktičan priručnik kojeg smo u Flandriji i Nizozemskoj dugo čekali te je moj centar donio odluku o njegovu prevođenju na nizozemski. Originalnoj verziji knjige Malavasijeve i Zoccatellijeve odlučili smo dodati poglavlje o načinu rada na dokumentiranju u Flandriji. Mark Gielen je razgovarao s odgajateljima koji su nekoliko godina eksperimentirali s dokumentiranjem u okviru Cik–Cak projekta i proučavao dokumentaciju koju su Caroline Boundry (VBJK) i Annelies Roelandt (VCOK) realizirale proteklih par godina skupa s ostalim djelatnicima sustava predškolskih ustanova. Tako je nastalo vrlo specifično poglavlje ove knjige: 'Oda Cik–Cak putniku' ('Ode to the Zig–Zag traveler'). U njemu autori opisuju kako je Malaguzzijev pristup da se praksu učini vidljivom i otvorenom za raspravu obogatio pedagoška gledišta i praksu u flamanskim predškolskim ustanovama. Knjiga se koristi kao priručnik u školovanju novih pedagoških djelatnika za stjecanje zvanja Prvostupnik pedagogije za djecu rane dobi (Bachelor of Pedagogy of the Young Child), koje se organizira na Sveučilištu u Briselu, Antverpenu i Gentu. Polaznici ovih novih predmeta će u praksi poučavati odgajateljice u predškolskim ustanovama – u duhu Loris Malaguzzija – kako otkriti drukčije dijete, znatizeljno dijete koje je u potrazi za značenjem stvari i koje postaje protagonist upravljanja vlastitim procesom učenja.

Jan Peeters, ravnatelj Odsjeka za Inovacije u ranjoj dobi – Sveučilišta u Gentu (Innovation in the Early Years – Ghent University). jan.peeters@vbjk.be

Možemo li i mi 'practicirati' Reggio?

Edita Slunjski

Hrvatska

Malo je teoretičara i praktičara u području ranog odgoja koje Reggio pristup može ostaviti ravnodušnim. Reggio nas na mnogo načina inspirira, jer predstavlja oživotvorenje onoga na što svatko dijete ima pravo i što bi svakom djetetu trebalo pripadati: odgoj kroz uvažavanje i osiguranje prilika ostvarenja vlastitih, individualno različitih potencijala. U nekim vrtićima Reggio se ideje pokušavaju ostvariti na više različitih razina; kroz organizaciju i uređenje prostora, kroz projektni način planiranja odgojno-obrazovnog procesa, kroz dokumentiranje zanimljivih segmenata odgojno-obrazovnog procesa i slično. No, praksa nam pokazuje kako našim praktičarima od trenutka 'otkrića' Reggio (preko različitih knjiga ili mrežnih izvora) pa do zablude da ga već prakticiraju 'gotovo kao u originalu', često ne treba mnogo.

Nekima je dovoljan pokazatelj da 'practiciraju' Reggio i nabava staklenih, osvijetljenih stolova, pribavljenih po uzoru na Reggio literaturu. Naravno, nabava opreme koja podsjeća na Reggio, ni u jednoj ustanovi nije dovela do ozbiljnijih pomaka u kvaliteti njezina odgojno-obrazovnog procesa. I sam je Malaguzzi rekao da Reggio pristup nije model koji bi netko (u nekoj drugoj ustanovi ili drugoj zemlji) trebao preuzeti ili kopirati. Naprotiv, vrijednost je u razvijanju autentičnih pristupa i koncepcija koji se zasnivaju na suvremenim teorijama i njihovim refleksijama na odgojno-obrazovnu praksu, a koji uvažavaju i odražavaju kulturni identitet podneblja svake ustanove, i koji se trebaju kontinuirano propitivati, razvijati i nadograđivati.

Mnogo smo se puta uvjerali kako je razvoj kvalitetne prakse u vrtiću složen i zahtjevan proces; kvalitetu se ne može jednostavno 'prenijeti' iz jedne ustanove u drugu niti ju se može ostvariti 'po receptu'. Riječ je o dugotrajnom istraživačkom procesu usmjerenom na zajedničko otkrivanje i otklanjanje problema, koji se temelji na slobodnoj eksploraciji, razmjeni i razvoju profesionalnih iskustava svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Hrvatska realnost – slabe točke i/ili razvojni potencijali

1. U traganju za 'čudotvornim' dokumentom Tijekom višegodišnjeg istraživanja u hrvatskim ustanovama ranog odgoja, mnogo smo se puta uvjerali kako je odgojno-obrazovna praksa višeslojna, dinamična i vrlo nepredvidiva, te sama po sebi jako otporna na promjene. Kvaliteta odgojno-obrazovne prakse ne događa se kao izravna posljedica donošenja nekog novog (kako god kvalitetnog, suvremenog) dokumenta. Unatoč tome, i dalje ulažemo veliki napor kako bismo donijeli 'čudotvorni' dokument kojim bismo 'popravili' stanje u praksi.

2. (Ne)konzistentan stav prosvjetne politike Za razvoj kvalitete odgojno-obrazovne prakse odgajateljima (i ustanovama) nužno je osigurati sustavnu podršku. Među ostalim, ta podrška uključuje jasan, eksplicitan i konzistentan stav prosvjetne politike o tome što se smatra kvalitetom u području ranog odgoja i kako se ona najučinkovitije razvija. Bez jasno artikuliranog stava prosvjetnih vlasti o pitanju kvalitete ranog odgoja i obrazovanja, u 'rizik' intenzivnijeg razvoja odgojno-obrazovne prakse u svojim ustanovama, upuštaju se uglavnom natprosječno motivirani pojedinci (ravnatelji ustanova, pojedini odgajatelji i sl.). Nejasan i nekonzistentan stav naše prosvjetne politike o pitanju kvalitete, dovodi do toga da se upravo one ustanove koje uspijevaju izgraditi najvišu razinu prakse, i služe kao ogledni primjeri kvalitete za studente i stručnjake iz zemlje i inozemstva, povremeno proglašavaju 'crnim ovcima' sustava koje poduzimaju 'neke eksperimente'.

3. (Ne)adekvatno inicijalno obrazovanje odgajatelja

Inicijalno se obrazovanje odgajatelja ne bi trebalo usmjeravati na razvoj tehničkih kompetencija, jer su one lako usvojive kroz praksu. Naprotiv, ono bi se trebalo fokusirati na razvoj širih kompetencija koje će mijenjati pedagošku praksu. Učiteljski fakultet u Rijeci prvi je uspio inicijalno obrazovanje odgajatelja ne samo podići na sveučilišnu (petogodišnju) razinu, nego i svoje studentske programe uskladiti sa suvremenim trendovima u ranom odgoju i obrazovanju (primjerice, na tom se fakultetu izvode kolegiji poput Sukonstrukcija kurikuluma u ranom odgoju i obrazovanja, Vrtić-organizacija koja uči, Kultura vrtića, Dokumentiranje procesa učenja, Akcijska istraživanja, Refleksivna praksa i slično). Na različitim Učiteljskim fakultetima Hrvatskoj, stanje je vrlo različito, što iziskuje još mnogo promišljanja i reviziju studijskih programa.

4. (Ne)adekvatno profesionalno usavršavanje odgajatelja

Jednokratni i instruktivni oblici stručnog

usavršavanja, namijenjeni 'obradi' pojedinih pedagoških, psiholoških ili metodičkih tema, ne mogu dovesti do ozbiljnijih kvalitativnih promjena odgojno-obrazovne prakse. Jer, takvi se oblici profesionalnog usavršavanja temelje upravo na onoj ideji učenja (kao izravnog prijenosa informacija), koju bi odgajatelji u svom odgojno-obrazovnom radu s djecom trebali napustiti. Razvoju kvalitetne prakse slabo doprinose oni oblici usavršavanja u kojima sudjeluju samo pojedini, a ne svi djelatnici odgojno-obrazovne ustanove, jer je odgojno-obrazovna praksa uvijek kolektivno, a ne individualno postignuće.

Želimo li razvit(ja)ti kvalitetu prakse u našim ustanovama ranog odgoja, trebali bismo preuzeti odgovornost te se ozbiljno 'uhvatiti ukoštac' s vlastitim 'slabim točkama': postupno ih otklanjati i nastaviti tragati za onima koje još nisu prepoznate. Druga je opcija pozvati Reggio odgajatelje da razviju praksu naših vrtića. Postaje sve izvjesnije da treća opcija ne postoji.

Edita Slunjski je profesorica na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. eslunjsk@ffzg.hr

Reggio pedagogija u Njemačkoj

Angelika von der Beek

Njemačka

Prvi koji su u podijeljenoj Njemačkoj skrenuli pozornost na Reggio bili su savjetnici za vrtiće u Zapadnom Berlinu. On je bio 'Meka' za sve edukatore još od doba antiautoritarnog pokreta Kinderladen i uspješnog pokušaja 'marširanja ustanovama'. Ovdje su po prvi put oformljeni savjetnički timovi za svaki okrug. 'Berlinski model' je s procesom reformi započeo 70-tih, a zatim je u pogoršanoj političkoj klimi 80-tih godina iz jaslica i vrtića krenuo snažan pokret u pravcu Reggio pedagogije.

Ovi profesionalci su se u Reggio Emiliju u Italiji prvi puta uputili 1981. godine kako bi iz prve ruke vidjeli na koji način se ovaj koncept odvija u praksi jaslica i vrtića. Rezultat je bio neumorni entuzijazam. Prvi njemački

posjetitelji razmijenili su svoja iskustva o viđenom s praktičarima diljem grada. Dojmove o Reggio predočili su kroz fotografije i zvuk – u niz slajdova koji su pronašli svoj put do drugih gradova u Njemačkoj. Vrlo lijepo ilustrirano izvješće o njihovom prvom posjetu, objavljeno 1984., odigralo je značajnu ulogu u širenju Reggio pedagogije. Zbog velikog zanimanja uslijedili su novi, dulji profesionalni posjeti Reggio. Profesionalci su toplo dočekani i vrlo dobro educirani.

1984. u Frankfurtu je postavljena prva Reggio izložba 'Oko spava sve dok mu um ne postavi pitanje' (The eye sleeps until the mind arouses a question). Okupila je 15.000 posjetitelja – profesionalaca, roditelja, umjetnika, učitelja, pa čak i ljudi iz medija. Nakon ovog uslijedilo je osnivanje Reggio projektne grupe koja je ovu izložbu postavila u Hamburgu 1988. godine. Na konvenciji su u radionicama sudjelovali Loris Malaguzzi, Eletta Bertani, Carlina Rinaldi, Veia Vecchi, Mariano Dolci i razni odgajatelji i pedagozi.

Za širenje Reggio pedagogije važan je bio porast broja stručnih posjeta i stažiranja u Reggio. Inicijative za to došle su iz nekoliko njemačkih gradova. Nedugo nakon ujedinjenja, u Berlinu je 1991. godine održana posebno važna, druga izložba 'Sto jezika djece' (Hundred languages of children). Zajedničko okupljanje odgajatelja Reggio pedagogije s Istoka i Zapada značilo je postupni odmak od vlastite ustaljene tradicije i dogovor oko 'trećeg načina'.

'Dijalog Reggio Njemačka' osnovan je 1995. godine s namjerom utjecaja kako na praksu tako i na način educiranja odgajatelja. S obzirom na postojanje velikog broja različitih predškolskih ustanova u 16 saveznih država, stremljenje ka nacionalnom utjecaju nije se moglo smatrati podvigom. Pa ipak, utjecaj se svugdje mogao osjetiti. Uočena su dva učinka: prvi je konceptualna osnova 'nove slika djeteta' kao istraživača i sudionika svoga razvoja koju je postavila Reggio pedagogija i drugi, pojam 'okruženja kao trećeg odgajatelja' koji je postao prihvaćena nit vodilja.

Vrijedno je pozornosti da su vrtićki zakoni i kurikulumi svih država prihvatili 'novu' Reggio sliku djeteta; rad na projektu, opažanje, dokumentiranje i partnerstvo s roditeljima sada su sveprisutni. Sve veći broj timova u Njemačkoj nadahnuti su Reggio pedagogijom i njezinim visokim standardima.

Da bi se prilagodili Reggio pedagogiji, dijelovi vrtića su 'otvoreni' – a razvili smo i alternative organizaciji skupina. Budući da ne postoji mogućnost angažiranja dodatnih djelatnika za rad u ateljeu, na pokretu ili kazalištu, odgajatelji se za taj rad specijaliziraju. I tako se ispunjava uvjet profesionalnosti pristupa.

Angelika von der Beek je trenerica za stručno usavršavanje odgajatelja. vonderbeek@t-online.de

U dijalogu s Reggiom

Harold Göthson

Švedska

Biti inspiriran Reggiom i uzeti ga za referentnu točku stvar je etičkog izbora i odgovornosti. Dakle, što se događa s idejama i opisima iskustava znanstvenika poput Deleuze, Maturana, Batesona, Deweyja, Vygotskog – ili Reggio pristupom – kad se iz jednog konteksta primjenjuju u drugom? Loris Malaguzzi u svojim je poznim godinama zagovarao intenzivniju međunarodnu suradnju – stvaranje dječje Internacionale. Pretpostavljam da je takav koncept vidio kao snagu koja bi se suprotstavila površnosti i rigidnosti. Lorisov credo bio je usko isprepleten sa snažnom ženskom kulturom odgojno-obrazovnih djelatnica i majki koje su se suprotstavile odgojno-obrazovnim idealima razdoblja fašizma želeći, ciglu po ciglu, izgraditi školu za novo demokratsko građanstvo. Kako bi formulirale i vodile ovaj proces, otele su mladog učitelja i kazalištarca Lorisa. Tako je nastalo tlo na kojem su izrasli briljantni darovi odgoju i obrazovanju Lorisa Malaguzzija. On nije pisao kurikulum, već je svoje ideje pretočio u djelo. Sjećam se kako je jedan švedski kolega upitao Lorisa Malaguzzija za njegovo mišljenje o Mariji Montessori. On je retorički odgovorio: 'Maria Montessori je naša majka, ali mi odbijamo postati montessorijanci.' Kasnije, 1992. godine, kad je otvarao naš švedski Institut Reggio Emilia, rekao je da je 'naša sudbina umrijeti da bi se potom nešto slično uzdiglo na nekom drugom mjestu'. Moje tumačenje je bilo da ga je njegovo poimanje odgojno-obrazovne povijesti učinilo svjesnim činjenice da dobra iskustva često prerastaju u metode koje napuštaju reformu koja je potrebna i u tijeku. Ovo se može shvatiti kao poruka: Dok tragamo za nadom i budućnošću, oslonimo se na vlastiti kontekst sa sličnim žarom kao Loris Malaguzzi i naše kolege iz Reggio. Na kraju treba naglasiti da našu suradnju s Reggio Emilijem ne vidimo kao primjenu Reggio pristupa. Umjesto toga o njoj govorimo kao o inspiraciji. Nakon mnogo godina našu suradnju želimo opisati riječima: u dijalogu s Reggiom.

Harold Göthson, utemeljitelj i 14 godina predsjedavajući Instituta Reggio Emilia, voditelj Stokholmskog projekta, član Upravnog odbora Fondacije Centra Djeca Reggio Lorisa Malaguzzija. harold@gothson.se